

Masketesten og målingen af bevidst og underbevidst ytrede holdninger til dialektal variation

Af CHRISTOPH HARE SVENSTRUP

I artiklen præsenteres resultaterne af Stuttgart-undersøgelsen, der er en del af SLICE-netværket, som beskæftiger sig med standardsprogsideologier i Europa. Projektet undersøger unges bevidste og underbevidste holdninger til dialekt (Schwäbisch) og standard(tale)sprog (Hochdeutsch) i Stuttgart-området for at belyse Stuttgarts indflydelse på sprogideologierne i området. Projektet er udformet, så det er sammenligneligt med sprogholdningsundersøgelserne ved LANCHART-centret. Analyserne af de bevidste holdninger viser, at unge fra Stuttgart-området fortrækker deres egen måde at tale på, Schwäbisch og Hochdeutsch, mens deres underbevidste holdninger røber en præference for Hochdeutsch frem for Schwäbisch. Det tyder på en fremskreden standardiseringsproces, en udvikling fra dialekt til standardsprog, på det ideologiske niveau, hvor det er bogligt orienterede unge og unge fra Stuttgart, der fører an. Med udgangspunkt i disse resultater samt resultaterne fra LANCHART og det norske forskningsprojekt 'Dialektendringsprocesser' diskuteres valideringen af den dialektale variation som det primære holdningsobjekt samt forskellen mellem målingen af bevidste og underbevidste sprogholdninger.

Indledning

SLICE-netværket (Standard Language Ideology in Contemporary Europe) udspringer af arbejdet med danske sprogholdninger på LANCHART-centret (Centre for Language Change in Real Time) ved Københavns Universitet og har til formål at undersøge standardsprogsideologier i Europa (Kristiansen 2009). Undersøgelserne i netværket består af to spor: ét der fokuserer på mediernes rolle i forhold til standardsprogsideologier, og ét der fokuserer på eksperimentelle sprogholdningsundersøgelser til dialekt og standardsprog (Kristiansen & Coupland 2011; Kristiansen & Grondelaers 2013; Thøgersen, Coupland & Mortensen 2016). For at kunne sammenligne resultaterne fra de forskellige undersøgelser inden for det eksperimentelle spor er undersøgelseernes udformning baseret på det metodologiske design fra LANCHART-undersøgelserne (Coupland & Kristiansen 2011;

Grondelaers & Kristiansen 2013). Stuttgart-projektet er en del af det eksperimentelle spor, og det er udformet, så det kan måle bevidste og underbevidste sprogholdninger til dialekt (Schwäbisch) og standardsprog (Hochdeutsch) i Stuttgart-området i Baden-Württemberg i det sydvestlige Tyskland (Svenstrup 2013, 2019).

Forskellen mellem bevidst og underbevidst ytrede sprogholdninger er essentiel for LANCHART-undersøgelserne, og den afhænger af deltagernes opmærksomhed på holdningsobjektet, i dette tilfælde dialektal variation. Når deltagerne er opmærksomme på den dialektale variation, betragtes deres reaktioner som et udtryk for bevidste sprogholdninger. Når de ikke er opmærksomme på variationen, betragtes deres reaktioner som et udtryk for underbevidste sprogholdninger (Kristiansen 2010: 531). Med udgangspunkt i at sprogholdninger er relevante og vigtige i forhold til at kunne forklare og måske endda forudsige sproglig variation og forandring (Preston 2013: 103), er hypotesen, at de underbevidste sprogholdninger har størst indflydelse på sprogforandring (Kristiansen 2011: 277).

I det følgende diskuteres valideringen af dialektal variation som det primære holdningsobjekt samt målingen af bevidst og underbevidst ytrede holdninger med udgangspunkt i LANCHART-undersøgelserne, Stuttgart-projektet og det norske forskningsprojekt 'Dialektendringsprocessar'.

Resultater af sprogholdningsundersøgelserne ved LANCHART

LANCHART-projektet undersøger sprogholdninger hos unge fra København, Næstved, Vissenbjerg, Odder og Vinderup for at afgøre, om den nærmeste større by (København for Næstved, Odense for Vissenbjerg, Århus for Odder og Holstebro for Vinderup) fungerer som lingvistisk normcenter for det omgivende område (Kristiansen 2009: 175). Resultaterne viser en tydelig forskel på unge danskeres bevidste og underbevidste holdninger til deres egen (lokale) måde at tale på og til københavnsk.

De bevidste sprogholdninger undersøges ved hjælp af en dialektthitliste, hvor de unge præsenteres for en liste med (7–10) navne på forskellige danske varieteter, københavnsk og deres egen lokale varietet inklusive, som de bliver bedt om at rangordne. Resultaterne viser, at de unge er mere positive over for deres egen lokale varietet end over for de andre varieteter på listen (ibid.: 180). De underbevidste sprogholdninger undersøges ved hjælp af en masketest, hvor de unge bliver bedt om at vurdere stemmeprover, som repræsenterer konservativt københavnsk, moderne københavnsk og sprogbrugen i den nærmeste større lokale by, uden at de får at vide, at der er dialektale forskelle mellem talerne. Resultaterne viser, at de

unge er mere positive over for talerne fra København end over for dem fra deres hjemegn (ibid.: 187). Resultaterne fra masketesten viser også, at de unge vurderer de københavnske stemmepøver i to forskellige dimensioner (ibid.: 171). De *konservative* stemmer bliver generelt vurderet mere positivt end, eller lige så positivt som, de *moderne* stemmer på superioritetsskalaerne¹, mens de *moderne* stemmer generelt bliver vurderet mere positivt end de *konservative* stemmer på dynamiskskalaerne² (ibid.: 187). Underbevidst foretrækker danske unge altså københavnsk frem for deres egen måde at tale på, mens de bevidst foretrækker deres egen måde at tale på frem for københavnsk.

De bevidste og de underbevidste sprogholdninger viser altså modsatrettede tendenser, hvilket betyder, at de to former for sprogholdninger må være resultatet af to forskellige sprogideologier (ibid.: 187). De unges bevidste sprogholdninger er i tråd med “den ‘officielle’ sprogideologi”, som er resultatet af “den offentligt tilgængelige sprogpolitiske diskurs”. Deres underbevidste sprogholdninger er i direkte modstrid med dette (Jensen, Kristiansen & Maegaard 2015: 62) men til gengæld i tråd med standardiseringen i Danmark (Gregersen 2011: 49–50; Grondelaers & Kristiansen 2013: 14).

Resultaterne af LANCHART-undersøgelserne tyder altså på, at det er ideologierne bag de underbevidste sprogholdninger, der har betydning for sprogforandringen i Danmark, og *ikke* ideologierne bag de bevidste sprogholdninger (Kristiansen 2009: 62). Det placerer København som det eneste lingvistiske normcenter i Danmark (ibid.: 190), og resultaterne giver et tydeligt billede af en fremskreden standardiseringsproces på det ideologiske niveau inden for dansk talesprog.

Stuttgart-projektet

De relativt entydige resultater for de forskellige lokaliteter i Danmark, som sprogholdningsundersøgelserne ved LANCHART-centret afslørede, gør det interessant at sammenligne de danske sprogholdninger med sprogholdninger fra andre europæiske lande. SLICE-netværket blev stiftet med netop det formål, og Stuttgart-projektet er del af dette. Hypotesen i projektet er, at Stuttgart fungerer som et potentielt lingvistisk normcenter, der påvirker ideologierne for dialekt og standardsprog i det omgivende område.

---

¹ klog/dum, seriøs/lige glad, målrettet/sløv og til-at-stole-på/ikke-til-at-stole-på.

² selvsikker/usikker, spændende/kedelig, tjekket/utjekket og flink/usympatisk.

Stuttgart er hovedstaden i delstaten Baden-Württemberg, og det er den største by i det Schwäbische dialektområde. Ifølge gallupundersøgelser udgør delstaten, samt resten af det sydlige Tyskland, det mest dialektale område i Tyskland (Allensbach 1998: 3; Gärtig, Plewnia, & Rothe 2010: 137–139):

“Die positivere Bewertung des dialektal gefärbten Deutsch ist im Süden Deutschlands – und dort speziell in Bayern – besonders stark ausgeprägt, d.h. vor allem dort, wo viele Personen Dialekt können und auch verwenden” (Eichinger et al. 2009: 25).

“Positive holdninger til dialektalt farvet tysk er især kendetegnende for det sydlige Tyskland, og specielt for Bayern, dvs. fremfor alt der hvor mange kan og også taler dialekt” [min oversættelse]

På det ideologiske niveau ligner dialekt-standard situationen i Danmark og Stuttgart-området hinanden: adspurgt direkte sætter folk pris på den lokale dialekt. Til gengæld adskiller de sig på brugs-niveauet: i Danmark er dialekt stort set ikke relevant i praksis (Pedersen 2003), men det er det stadig i Stuttgart-området. Netop derfor er det også interessant at udføre en sprogholdningsundersøgelse i Stuttgart-området, som er sammenlignelig med resultaterne af LANCHART-centrets sprogholdningsundersøgelser.

Udformningen af Stuttgart-projektet

Undersøgelsen blev gennemført fem forskellige steder³ i og omkring Stuttgart (inden for en omkreds på 50 km) i slutningen af 2010 og starten af 2011. 235 unge (14–19 år, gennemsnitsalder 15,4 år), 128 (54%) piger og 107 (46%) drenge deltog i undersøgelsen. For den undersøgte aldersgruppe (9./10. klasse) er det tyske skolesystem tresporet: Gymnasium er for de mest boglige, Hauptschule for de mindst boglige og Realschule for dem midt imellem. I deltagergruppen er der en nogenlunde ligelig fordeling på de tre skoleformer: 32% fra Gymnasium, 35% fra Hauptschule og 33% fra Realschule. Deltagergruppen er altså sammensat, så skoletype kan blive behandlet som en baggrundsvARIABLE i den statistiske analyse.

De unges sprogholdninger blev undersøgt ved hjælp af to spørgeskemaer og 12 stemmepøver fra Stuttgart, Reutlingen og Berlin. Det første spørgeskema består af en masketest med otte vurderingsskaler med personlighedstræk (f.eks. *klog-dum*). Her bliver deltagerne bedt om at vurdere stemmepøverne uden at vide, at det er dialektal variation, der undersøges, og resultaterne betragtes som et udtryk for deres

³ Stuttgart, Reutlingen, Schwäbisch Gmünd, Göppingen og Kirchheim unter Teck.

underbevidste sprogholdninger. I det andet spørgeskema bliver de bedt om at vurdere, hvor standardiserede (*wie hochdeutsch*) stemmeprøverne lyder (standardiserings-skalaen), og om de kommer fra Stuttgart, Reutlingen eller Berlin (lokaliseringsopgaven). Desuden bliver de bedt om at rangordne ni forskellige tyske varieteter, heriblandt Schwäbisch, Hochdeutsch og Berlinerisch, som sammenligningsgrundlag for stemmeprøverne. Som nævnt tidligere betragtes resultaterne af denne dialekthitliste som et udtryk for deltagerenes bevidste sprogholdninger. Sidst i spørgeskemaet bliver de bedt om at angive baggrundsoplysninger (fx køn, alder, herkomst) samt at svare på, hvad de selv mener, de taler.

Stemmeprøverne i Stuttgart-projektet

Udformningen af Stuttgart-projektet er parallel til designet af LANCHART-undersøgelserne. Udover at stemmeprøverne naturligvis er på tysk, er der dog nogle mindre forskelle. For det første havde LANCHART-deltagerne omkring 45 sekunder (ca. 30 sekunder tale og 15 sekunder pause) til at vurdere hver af stemmeprøverne, mens Stuttgart-deltagerne kun havde 22 til 27 sekunder (7–12 sekunder tale og 15 sekunder pause). Der er to grunde til, at stemmeprøverne er kortere: a) tidspresset bidrager til målingen af underbevidste sprogholdninger (se længere nede), og b) det bidrager til en hurtigere gennemførelse af undersøgelsen.

I forbindelse med mit speciale gennemførte jeg en undersøgelse i Holstebro, som var en direkte parallel til LANCHART-undersøgelserne, altså med ca. 45 sekunders svartid (Svenstrup 2010: 21). Med introduktion, fordelingen af spørgeskemaer, spørgerunder og tre gennemspilninger af stemmeprøverne varede de enkelte spørgeskemaundersøgelser i Holstebro minimum en time. Det var mit klare indtryk, at for de unge (14–18 år) var dette noget af en tålmodighedsprøve. For at opnå en hurtigere gennemførelse og dermed undgå rastløse og ukoncentrerede deltagere blev stemmeprøverne i Stuttgart-projektet redigeret til at vare 7–12 sekunder fremfor 30 sekunder.

For det andet er der forskel på, hvad stemmeprøverne repræsenterer i forhold til dialekt og standardsprog. LANCHART-stemmeprøverne repræsenterer to forskellige, ikke-lokale, standardsprogsvarieteter, konservativt og moderne københavnsk (Kristiansen 2009: 173), plus en lokal varietet. Der kan altså som udgangspunkt være tale om, at den næste større by eller København ideologisk set fungerer som lingvistisk normcenter. Hvis det viser sig at være København, så er det muligt at skelne mellem, om det er konservativt eller moderne københavnsk, der dominerer. Stemmeprøverne fra Stuttgart-projektet repræsenterer en ikke-lokal

(formodet) standardsprogsvarietet (Berlin), en lokal (mere) dialektal varietet (Reutlingen) og en lokal både-og varietet (Stuttgart). I Stuttgart-projektet er der altså tre potentielle normcentre i spil: ét der repræsenterer standardsproget, ét der repræsenterer den lokale varietet, og ét der kan repræsentere begge dele. Det betyder, at hvis Stuttgart ideologisk set fungerer som lingvistisk normcenter for det omgivende området, så er spørgsmålet, om det er for Hochdeutsch eller for Schwäbisch.

De 12 stemmeprøver er fra Stuttgart, Reutlingen og Berlin, og de blev udvalgt fra en række korte interviews og redigeret til en passende længde. For at kunne kontrollere indflydelsen fra faktorer som stemmekvalitet, indhold, ordvalg, køn, osv., er hver by repræsenteret af fire stemmeprøver, to piger og to drenge. Alle stemmeprøverne handler om, hvad en god lærer er, fordi dette tema blev vurderet til at være et relevant og relativt neutralt emne for de unge. Det betyder, at ordet “Lehrer” (“lærer”) er med i alle 12 stemmeprøver, hvilket er vigtigt, fordi det er genstand for dialektal variation på Schwäbisch og Hochdeutsch. Standardudtalen af “Lehrer” er med et /e:/ i første stavelse, altså [le:ɾɐ]⁴ (B045m), hvilket er tilfældet for alle fire stemmeprøver fra Berlin (Svenstrup 2019: 41/197–198). På Schwäbisch udtales “Lehrer” med et sænket /e:/ i første stavelse, altså [lɛ:ɾɐ] (S029m) eller [læ:ɾɐ] (R018f), hvilket er tilfældet for alle stemmeprøverne fra Stuttgart og Reutlingen (ibid.: 41/198–199).

Generelt indeholder stemmeprøverne fra Stuttgart og Reutlingen kun få træk fra Schwäbisch på det fonetiske niveau. Der er f.eks. kun fire tilfælde af palataliseret /s/ (til /ʃ/) (ibid.: 42/197–199), som regnes for et af de mest brugte træk i Schwäbisch (Mihm 2000: 2121; Spiekermann 2008: 69; Auer & Spiekermann 2011: 169). Og der er kun et tilfælde af en hævet udtale af /au/ (til /ɔu/), som også regnes for et typisk træk i Schwäbisch (Spiekermann 2008: 65; Schwarz 2015: 91). Alligevel formodes stemmeprøverne fra Reutlingen og Stuttgart at repræsentere henholdsvis Schwäbisch og/eller Hochdeutsch for deltagerne. Denne antagelse er baseret på, at de stammer fra talere fra samme aldersgruppe og område som deltagerne. Det er til gengæld mere usikkert, om stemmeprøverne fra Berlin repræsenterer Berlinerisch for deltagerne, for de indeholder ingen dialektale træk på det fonetiske niveau (Svenstrup 2019: 42/197–199). Selvom det var tilfældet, er det tvivlsomt, om dialekten Berlinerisch hører til det variations-spektrum, der kan betegnes som deltagerens hverdagsprogbrug.

---

⁴ De fonetiske eksempler er transskriberet med IPA og står i kantede parenteser: [ ]. For en fuldstændig fonetisk transskription se Svenstrup 2019: 197–199.

Analysen af de empiriske data fra Stuttgart-projektet

Udgangspunktet for den statistiske analyse er først og fremmest at teste, hvor repræsentative resultaterne er for unge i Stuttgart-området. Derudover står den potentielle indflydelse fra de sociale faktorer centralt for fortolkningen af sprogholdningernes betydning for sprogbrug og -forandring i området. Resultaterne fra spørgeskemaerne blev analyseret statistisk med SPSS⁵, og indflydelsen fra følgende baggrundsvariable blev testet: undersøgelseslokalitet, deltagerkøn, deltageralder, deltageroprindelse (hvor de angiver at stamme fra), skoletype og klasse. Eftersom resultaterne næsten udelukkende består af ordinale variable⁶, så blev de testet med ikke-parametriske tests. Resultaterne af selvvurderingsopgaven blev dog testet med en Chi²-test og en Post-Hoc-test, da der her er tale om en nominal variabel⁷. Ved at teste resultaterne af selvvurderingsopgaven i forhold til deltagerens baggrundsvariable med en Chi²-test og en Post-Hoc-test bliver det muligt at sige noget om, hvorvidt fordelingen af resultaterne er signifikant eller ej i forhold til en forventet fordeling. Med andre ord, om der er afvigelser i sammenhængen mellem resultaterne og baggrundsvariablene i forhold til en forventet statistisk fordeling baseret på deltagergruppens sammensætning.

Resultaterne af Stuttgart-projektet

I tysk dialektologi er der delte meninger om, hvorvidt der er en standardiseringsproces i gang i Tyskland eller ej⁸. Resultaterne af Stuttgart-projektet viser, at der på det ideologiske niveau er en udvikling i gang fra dialekt til standardsprog i Stuttgart-området. En udvikling der alt andet lige må være forbundet med en fremskreden standardisering på sprogbrugsniveauet, uanset om de unges sprogholdninger anses for at være et symptom på eller en forløber for standardiseringen.

De eneste resultater, der ikke peger på en sådan udvikling, er resultaterne fra selvvurderingsopgaven set i forhold til deltageroprindelse. Langt størstedelen af deltagerne, 83%, angiver at komme fra Baden-Württemberg. I denne gruppe er der

---

⁵ IBM Corp. Released 2013. IBM SPSS Statistics for Macintosh, Version 24.0. Armonk, NY: IBM Corp.

⁶ Variable der består af ordnede data uden noget specifikt forhold mellem disse, som kan sammenlignes som ikke-finite værdier (Svenstrup 2019: 56–57).

⁷ En nominal variabel består af data, der hverken er ordnede eller har noget specifikt internt forhold, hvilket betyder, at de kun kan sammenlignes som kategorier (Svenstrup 2019: 56).

⁸ Se Svenstrup 2019: 73–79 for en diskussion af bl.a. Schmidts (2005, 2009, 2010) argumentation for en omfattende regionalisering af sprogbrugen i Tyskland (“a comprehensive regionalisation of communication” – Schmidt 2010: 218) i forhold til Auer & Spiekermans (2011) og Spiekermans (2008) argumentation for et vidtrækkende moderne brugsbaseret standardsprog i Tyskland.

flere end forventet, der rapporterer at tale en kombination af Schwäbisch og Hochdeutsch, mens færre end forventet rapporterer at tale Hochdeutsch (Svenstrup 2019: 93). Umiddelbart burde dette forhold være omvendt, hvis der er tale om en udbredt standardiseringsproces, men set i forhold til de andre resultater af selvvurderingsopgaven, er der en anden fortolkning, der byder sig til. Kombinationen af Schwäbisch og Hochdeutsch er den mest rapporterede kategori, hvilket kan betragtes som et udtryk for lingvistisk usikkerhed. Unge fra Stuttgart-området kan eller vil ikke betegne sig selv som dialekttalere, men heller ikke som standardsprogtalere. Det tyder på, at de unge befinder sig i en overgangsfase i standardiseringsprocessen. At der er flere blandt de resterende deltagere, der rapporterer Hochdeutsch end Schwäbisch (ibid.: 95) peger på en udvikling fra dialekt til standardsprog, hvilket støtter hypotesen om en overgangsfase i standardiseringsprocessen.

De *bevidst* ytrede sprogholdninger viser, at unge fra Stuttgart-området foretrækker Hochdeutsch og Schwäbisch frem for andre tyske varieteter (ibid.: 125), hvilket i lyset af selvvurderingsopgaven ikke er nogen overraskelse. De unge foretrækker simpelthen deres egen måde at tale på.

Standardiseringskalaen er vigtig for fortolkningen af de *underbevidst* ytrede sprogholdninger. Resultaterne af standardiseringskalaen viser, at unge fra Stuttgart-området anser talere fra Berlin for at være mere standardsprognære end talere fra Stuttgart og Reutlingen, og de anser talere fra Stuttgart for at være mere standardsprognære end talere fra Reutlingen (ibid.: 121). Resultaterne af masketesten viser, at de unge er mest positive over for talere fra Berlin, fulgt af talere fra Stuttgart, og at de er mindst positive over for talere fra Reutlingen (ibid.: 100). Set i forhold til resultaterne af standardiseringskalaen viser vurderingsmønstrene i masketesten, at jo mere standardsprognær en taler lyder, desto mere positive er unge fra Stuttgart-området over for taleren, og det omvendte gør sig gældende, jo mere dialektal en taler lyder. Igen resultater der peger på standardisering.

I forhold til deltagernes baggrundsplysninger og deres indflydelse på de forskellige opgaver i spørgeskemaerne, så tegner der sig et billede af, at uddannelse og geografi spiller en vigtig rolle. I selvvurderingsopgaven er det unge, der går i Gymnasium, der fører an i overgangsfasen i forhold til dem, der går i Hauptschule, mens det er unge fra Stuttgart, der fører an i standardiseringen som sådan (ibid.: 95–96). Ved første øjekast spiller uddannelse ingen rolle for de bevidste sprogholdninger. Det er piger, unge over 14 år, unge der går i 10. klasse, unge fra Stuttgart, og selvrapporterede Hochdeutsch-talere, der fører an i standardiseringen

(ibid.: 130–133). Indflydelsen fra deltageralder og klasse tyder dog på, at uddannelse alligevel spiller en rolle. De ældre deltagere (over 14 år) må formodes i vid udstrækning at korrelere med 10. klasse-deltagerne, eftersom disse er ældre (15,93 år) end 9. klasse-deltagerne (15,13 år). Set i forhold til at 75% af 10. klasse-deltagerne kommer fra Gymnasium, så peger dette i retning af, at uddannelse også spille en vis rolle her. Til gengæld spiller uddannelse en tydelige rolle i forhold til de underbevidste sprogholdninger. Unge, der går på Gymnasium, og unge der går i 10. klasse, er mindre positive over for dialektale talere end unge der går på Haupt- og Realschule, og unge der går i 9. klasse (ibid.: 111).

Dermed viser resultaterne af Stuttgart-projektet, at der er en standardisering i gang i Stuttgart-området, og at Stuttgart fungerer som et ideologisk normcenter for udbredelsen af (en lokal udgave af) standardsproget. Undersøgelsen af deltagernes baggrundsoplysninger viser, at det er unge fra Stuttgart og bogligt orienterede unge, der fører an i standardiseringsprocessen.

Dialektal variation som det primære holdningsobjekt

Målingen af sprogholdningerne ved hjælp af masketesten står og falder med stemmeprøverne. For at kunne tale om dialektal variation som det primære holdningsobjekt, er der en række kriterier, de skal opfylde. Der skal a) være dialektal variation til stede, men b) den skal ikke være så fremtrædende, at den hindrer målingen af underbevidste sprogholdninger. Alligevel skal den c) være tydelig nok til, at den kan udløse holdninger hos deltagerne. Sidst men ikke mindst skal den d) ligge inden for spektret af deltagernes daglige erfaring med sproglig variation (Kristiansen 2009: 173).

Disse kriterier stiller ikke blot store krav til udvælgelsen af talere til stemmeprøverne, de gør det også nødvendigt, at undersøgelsen udformes, så den dialektale variation kan valideres som det primære holdningsobjekt. Det er her lokaliseringsopgaven, standardiseringsskalaen og eventuelle lokalitetsbaserede mønstre i resultaterne af masketesten kommer i spil.

Valideringen af den dialektal variation i LANCHART-undersøgelserne

I lokaliseringsopgaven blev deltagerne i LANCHART-undersøgelserne bedt om at vurdere, om de enkelte stemmeprøver stammede fra København eller det potentielle lokale normcenter. Stemmeprøverne bliver generelt genkendt korrekt af majoriteten (50%+) af deltagerne (Kristiansen 2009: 181). I standardiseringsskalaen bliver de konservative københavnske stemmeprøver generelt vurderet til at lyde mere standardsprogsnære, mere rigsdanske, end de moderne københavnske og de lokal

stemmeprøver, som bliver vurderet relativt lig hinanden (ibid.: 184). Resultaterne af lokaliseringsopgaven og standardiseringsskalaen i LANCHART-undersøgelserne taler stærkt for en validering af den dialektale variation i stemmeprøverne som det primære holdningsobjekt, men det er de lokalitetsbaserede mønstre i resultaterne af masketesten, der slår det fast. Københavnerstemmerne, konservative og moderne, bliver gennemgående vurderet bedre på skalaerne i masketesten end de lokale i LANCHART-undersøgelserne, og de fire konservative københavnske talere bliver generelt vurderet lig hinanden, ligeså med de fire moderne københavnske talere (ibid.: 186).

“The perfect four-by-four pattern which is shown for Odder is rare, but by and large the voices group together in a way that makes it sensible to add them as four representatives of an accent” (Kristiansen 2009: 185).

Valideringen af den dialektal variation i Stuttgart-projektet

I lokaliseringsopgaven i Stuttgart-projektet havde deltagerne ikke to svarmuligheder men tre: Stuttgart, Reutlingen eller Berlin. Det betyder, at niveauet for en tilfældig fordeling er 33%, og dermed er resultaterne også mere diffuse, end det er tilfældet i LANCHART-undersøgelserne. Otte ud af de 12 stemmeprøver i Stuttgart-projektet bliver lokaliseret korrekt af mere en 33% af deltagerne, men det er kun en, der bliver lokaliseret korrekt af en majoritet: B053f⁹ med 53% (Svenstrup 2019: 122). Disse resultater validerer altså *ikke* dialektal variation som det primære holdningsobjekt i stemmeprøverne.

Resultatet er dog ikke fuldstændigt uventet. Udover at deltagerne havde tre i stedet for to svarmuligheder, så var det forventeligt at deltagerne havde svært ved at skelne mellem stemmeprøverne fra Stuttgart og Reutlingen – selv når de var klar over den dialektal variation som det primære holdningsobjekt. De to lokaliteter er begge urbane områder (henholdsvis ca. 600.000¹⁰ ca. 110.000¹¹ indbyggere), der ligger omkring 40 km fra hinanden med en relativ god infrastruktur i det Schwäbische dialektområde.

Det er også muligt, at stemmeprøverne fra Berlin forvirrer deltagerne, fordi de opfatter dem som Hochdeutsch-talere, hvilket selv vurderingsopgaven viser, at de

⁹ Stemmeprøvernes pseudonym identificerer deres herkomst og køn: B for Berlin, R for Reutlingen, S for Stuttgart, f for female/kvindelig og m for male/mandlig.

¹⁰ 611.402 indbyggere (i tredje kvartal af 2011) <https://www.statistik-bw.de/BevoelkGebiet/Bevoelkerung/99025010.tab?R=GS111000> (besøgt 16.04. 2012).

¹¹ 112.591 indbyggere (i tredje kvartal af 2011) <https://www.statistik-bw.de/BevoelkGebiet/Bevoelkerung/99025010.tab?R=GS415061> (besøgt 16.04. 2012).

(også) forbinder med deres egen måde at tale på. Resultaterne for stemmeprøverne fra Berlin tyder på, at dette er tilfældet: 33% placerer drengestemmen B045m i Stuttgart og 47% i Berlin, 41% placerer B048f i Stuttgart og 32% i Berlin, 37% placerer B051m i Stuttgart og 29% i Berlin, 22% placerer B053f i Stuttgart og 53% i Berlin (ibid.: 122).

Til gengæld er der ingen tvivl om, at et flertal af deltagerne genkender stemmeprøverne fra Stuttgart og Reutlingen som Schwäbische. Mellem 65% og 84% af deltagerne lokaliserer dem som fra en af de to byer i det Schwäbische dialektområde (ibid.: 122). Det bidrager til valideringen af den dialektale variation som det primære holdningsobjekt.

Resultaterne af standardiseringskalaen bidrager også til valideringen af den dialektale variation som holdningsobjekt, for de udviser et tydeligt lokalitetsbaseret mønster. Et mønster der også bekræfter, at deltagerne forbinder stemmeprøverne fra Berlin med *standardsprog*, Hochdeutsch, stemmeprøverne fra Stuttgart med det mest *standardiserede* lokale talesprog, og stemmeprøverne fra Reutlingen med det mest *dialektale* lokale talesprog.

I Stuttgartprojektet er det også lokalitetsbaserede mønstre i resultaterne af masketesten, der leverer det sidste bidrag til valideringen af den dialektale variation som det primære holdningsobjekt. Stemmeprøverne fra Berlin bliver gennemgående vurderet mere positivt på skalaerne i masketesten end dem fra Stuttgart og Reutlingen, og stemmeprøverne fra Stuttgart bliver gennemgående vurderet mere positivt end dem fra Reutlingen (jf. figur 1).

Vurderingerne af stemmepøverne fra Stuttgart, Berlin og Reutlingen

<i>Klug</i>	Berlin	***	Stuttgart	***	Reutlingen
<i>Seriös</i>	Berlin	n.s.	Stuttgart	***	Reutlingen
<i>Ehrgeizig</i>	Berlin	***	Stuttgart	***	Reutlingen
<i>Vertrauenswürdig</i>	Berlin	***	Stuttgart	**	Reutlingen
<i>Selbstbewußt</i>	Berlin	**	Stuttgart	***	Reutlingen
<i>Interessant</i>	Berlin	n.s.	Stuttgart	***	Reutlingen
<i>Cool</i>	Stuttgart	n.s.	Berlin	n.s.	Reutlingen
			**		
<i>Nett</i>	Berlin	***	Stuttgart	n.s.	Reutlingen

$p < 0.05 = *$, $p < 0.01 = **$, $p < 0.001 = ***$, n.s. = ikke signifi-kant.

Figur 1: Vurderingsskalaerne

Sammenspillet mellem lokaliseringsopgaven, standardiseringsopgaven og masketesten i LANCHART-undersøgelserne og i Stuttgart-projektet bekræfter altså dialektal variation som det primære holdningsobjekt i deltageres reaktioner på stemmepøverne.

Resultaterne af de norske SLICE-undersøgelser

I forskningsprojektet ‘Dialektendringsprosessar’ ved universitetet i Bergen¹² blev der gennemført en række sprogholdningsundersøgelser i Vestnorge. Eftersom disse undersøgelser også er en del af SLICE-netværket, er de udformet, så de er sammenlignelige med LANCHART-undersøgelserne, Stuttgart-projektet og de andre undersøgelser i netværket (se Kristiansen & Grondelaers 2013 for en gennemgang). Udgangspunktet i de norske undersøgelser er at undersøge en række byers potentiale som lingvistiske normcentre for de omgivende landområder: Molde for Midsund, Bergen for Øygarden, og Stavanger for Hå (Sandøy 2013: 245).

I modsætning til LANCHART-undersøgelserne og Stuttgart-projektet viser resultaterne af de norske masketests *ikke* regelmæssige lokalitetsbaserede mønstre

¹² <https://folk.uib.no/hnohs/DEP/>

(Anderson & Bugge 2015: 264). Eftersom disse mønstre viste sig at være essentielle for valideringen af den dialektal variation som det primære holdningsobjekt i LANCHART-undersøgelserne og Stuttgart-projektet, så betyder variationen i de norske resultater, at der måtte findes en anden måde at bekræfte det primære holdningsobjekt på (ibid.: 58).

Derfor blev resultaterne testet for indflydelsen fra seks variabler udover dialektal variation: tone-højde, henvisning til lokalitet, antal ord pr. 15 sek., taleralder, præsentation og afspilningsrækkefølge (ibid.: 251). Disse test viste, at dialekt ikke er den eneste variabel, der spiller en rolle for deltagernes vurderinger af stemmepøverne: tonehøjde, taleralder og præsentation havde også en indflydelse (ibid.: 265). Resultaterne viser altså, at dialektal variation *ikke* kan bekræftes som det primære holdningsobjekt i de norske undersøgelser (ibid.: 265).

Dette rejser selvfølgelig spørgsmålet om, hvorvidt masketestens design kun fungerer i bestemte kontekster, eksempelvis Danmark og Tyskland, og ikke i andre, eksempelvis Vestnorge. Eller også havde de ændringer og tilpasninger af masketesten, der blevet foretaget i udformningen af de norske undersøgelserne (skalaer med et adjektiv og “Slett ikkje” og “Svært” som endepunkter, de relativt kontrollerede stemmepøver etc. – ibid.: 247–248), en negativ indflydelse på forsøget på at isolere den dialektale variation som det primære holdningsobjekt. Eller også er sagen den, at variationen i resultaterne blot afspejler forskellige dialekt-standard-situationer (ibid.: 264). Anderson & Bugge peger på, at de norske resultater taler mest for den sidste fortolkning, eftersom de viser at:

“[T]he Danish and the West Norwegian speech communities are profoundly different with regards to the language attitudes measured in a verbal guise test of this kind.”
(Anderson & Bugge 2015: 264)

Følgelig kan de norske resultater altså tolkes som et udtryk for, at der er flere forskellige lingvistiske normcentre på det ideologiske niveau i Vestnorge (ibid.: 264).

Der er ingen tvivl om, at masketesten er et fintfølede værktøj til at måle sprogholdninger med. Det er en svær balancegang at inddrage dialektal variation i stemmepøverne og samtidig undgå, at deltagerne bliver opmærksomme på denne. I Danmark og Stuttgart-området var problemet at finde talere med tilstrækkelig dialektal udtale (Kristiansen 2009: 175; Svenstrup 2019: 39), mens Vestnorge er så dialektalt, at dialektal variation lader til at træde i baggrunden som holdningsobjekt (Anderson & Bugge 2015: 266). Uanset hvad, så er masketesten et effektivt

måleinstrument til at opnå en nuanceret fremstilling af lægpersoners sprogholdninger, som bevæger sig ud over blot at spørge direkte, og den kan tydeligvis anvendes i så forskellige kontekster som Danmark, Stuttgart og Vestnorge.

Målingen af bevidste og underbevidste sprogholdninger

Et andet interessant tiltag i de norske undersøgelser er, at et pilotstudie inkluderede en undersøgelse af informationsniveauets indflydelse på deltageres underbevidste holdninger (Anderson 2010: 81–82). Således var der tre deltagergrupper, som var inddelt efter opmærksomhedsniveau: “*mest medviten*”-gruppen var på forhånd orienteret om, at undersøgelsen drejede sig om holdninger til dialektal variation, og “*minst medviten*”-gruppen vidste intet om undersøgelsens formål (ibid.: 81–82). Den sidste gruppe, “*mellem medvitne*”-gruppen, vidste på forhånd intet om undersøgelsens formål, men inden masketesten skulle deltagerne beskrive de 15 stemmeprøver med stikord, hvilket kunne henlede deres opmærksomhed på den dialektale variation (ibid.: 82). Det interessante ved undersøgelsen er, at resultaterne af de tre gruppers masketest ikke adskiller sig synderligt fra hinanden (ibid.: 106). Det kan betyde, at alle deltagerne er klar over, at undersøgelsen handlede om holdninger til dialektal variation, og deres reaktioner kan betragtes som bevidste sprogholdninger. Eller også var der omstændigheder ved gennemførelsen af undersøgelsen, der gjorde, at selv reaktionerne fra de deltagere, der var klar over undersøgelsens formål, stadig kan betragtes som underbevidste sprogholdninger. Anderson hælder mest til den sidste fortolkning og begrunder dette med tidspresset fra de relativt korte stemmeprøver med 15 sekunder tale og 15 sekunder pause (ibid.: 106).

I Stuttgart-projektet var der oprindeligt tænkt en kontrolgruppe ind i udformningen af undersøgelsen. Disse deltagere (26) blev fra starten gjort opmærksomme på, at det var holdninger til dialektal variation, der blev undersøgt, og at stemmeprøverne kom fra Berlin, Stuttgart og Reutlingen – dog ikke specifikt hvilke stemmeprøver, der kom fra hvilken by. Bortset fra det højere informationsniveau før gennemførelsen af masketesten afveg undersøgelsesforløbet for kontrolgruppen ikke fra de øvrige undersøgelsesforløb. Antagelsen bag kontrolgruppen var, at deres holdninger ville afspejle en form for lokalpatriotisme, og at de ville være mere positive over for stemmeprøverne fra Stuttgart og Reutlingen end over for dem fra Berlin. Det var imidlertid ikke tilfældet. Deres resultater afveg stort set ikke fra resultaterne fra de resterende 209 deltagere, som ikke blev gjort opmærksomme på, at masketesten drejede sig om

holdninger til dialektal variation. Der var altså intet belæg i resultaterne for at behandle kontrolgruppen og resten af deltagerne som to forskellige grupper, og de blev derfor slået sammen til én gruppe.

Min formodning i forbindelse med den ‘mislykkede’ kontrolgruppe er, at den opfører sig som resten af deltagerne og ikke omvendt. Denne formodning er baseret på, at der i udformningen af masketesten er lagt stor vægt på at undgå alle referencer til dialektal variation eller til steder, der henviser til det Schwäbische dialektområde. Dertil kommer stemmepøvernes længde, 7–12 sekunder tale og 15 sekunder pause, som skal sætte deltagerne under tidspres. Derfor antages kontrolgruppens vurderinger i masketesten at være et udtryk for deres underbevidste sprogholdninger – ligesom for resten af deltagerne. Som det er tilfældet i Andersens pilotstudie (2010), er det altså tidspreset, der gør, at vi kan antage, at der er tale om underbevidste sprogholdninger også fra de deltagere i Stuttgart-projektet, der vidste, hvad undersøgelsen drejede sig om. Men hvordan kan tidspres resultere i, at deltagere, der er klar over holdningsobjektet, alligevel udtrykker underbevidste sprogholdninger?

Garrett, Williams og Evans anser processen for bearbejdelse af information for at være central for forskellen mellem bevidste og underbevidste holdninger: en automatisk reaktion resulterer i underbevidst ytrede holdninger, mens en kontrolleret reaktion resulterer i bevidst ytrede holdninger (2005: 40). Masketesten fra LANCHART-undersøgelserne er udformet til at udløse automatiske reaktioner på den dialektale variation i stemmepøverne, og det primære værktøj er begrænsningen af information. Når de gennemfører masketesten, ved deltagerne ikke, at det drejer sig om dialektal variation. Resultaterne af den norske pilotundersøgelse og af Stuttgart-projektet viser, at selvom en del af deltagerne er klar over formålet, så kan deres reaktioner alligevel betragtes som automatiske.

Ifølge Krosnick, Judd og Wittenbrink består vurderingsprocessen af tre faser: a) aktiveringsfasen, b) overvejelsesfasen og c) reaktionsfasen (2005: 24). Og de to første faser er afgørende for, om reaktionsfasen er et resultat af eksplicite eller implicite påvirkninger (ibid.: 26). Når en person er opmærksom på forbindelsen mellem holdningsobjektet og den ytrede holdning, er der tale om en eksplicit påvirkning, er personen ikke opmærksom på denne forbindelse, er der tale om en implicit påvirkning (ibid.: 26). Eller for at blive i Garrett, Williams og Evans’ (2005) terminologi, når person er klar over forbindelsen, så er holdningsyttringen en kontrolleret reaktion, og omvendt er der tale om en automatisk reaktion.

Forudsætningen for en kontrolleret reaktion er, at personen gennemfører alle tre faser af vurderingsprocessen: personens opmærksomhed bliver aktiveret, personen

overvejer en passende reaktion, og personen reagerer. Overvejelsesfasen er central, fordi det er her, en person har mulighed for at afveje de sociale konsekvenser af de reaktioner, som aktiveringsfasen har udløst. Det er her selvrefleksion og sociale normer kommer i spil (Krosnick, Judd & Wittenbrink 2005: 54). Når en reaktion er resultatet af et samspil mellem aktiverings- og overvejelsesfasen, så kan denne til en vis grad betragtes som censureret reaktion, der tager forbehold for de sociale konsekvenser ved at ytre en holdning. Forudsætningen for en automatisk reaktion er, at overvejelsesfasen omgås i vurderingsprocessen, så personen kun gennemfører aktiverings- og reaktionsfasen. Jeg anser forskellen mellem eksplicite og implicite påvirkninger, og mellem automatiske og kontrollerede reaktioner, for at være parallel til forskellen mellem bevidst og underbevidst ytrede holdninger.

I masketesten, som den er udformet i Stuttgart-projektet, er formålet at aflede deltagerens opmærksomhed fra den dialektale variation i stemmeprøverne. Udover at deltagerne ikke gøres opmærksomme på, at det er den dialektale variation i stemmeprøverne, der undersøges, så er tidspres en vigtig del af denne afledning (Svenstrup 2019: 23). De korte stemmeprøver sætter deltagerne under tidspres. De har kun mellem 22 og 27 sekunder til at udfylde de otte vurderingsskalaer for hver af stemmeprøverne. Det betyder, at deres mulighed for en mental bearbejdelse af det, de hører, begrænses (Garrett 2010: 56), og dermed øges muligheden for en automatisk reaktion (Garrett, Williams & Evans 2005: 40). Det rette tidspres ser altså ud til at gøre det muligt at indsamle underbevidste sprogholdninger fra deltagere, der på forhånd er blevet gjort opmærksomme på den dialektale variation som holdningsobjektet i undersøgelsen.

Konklusion

Sprogholdningsundersøgelserne i SLICE-netværket er en enestående mulighed for at sammenligne sprogideologier fra vidt forskellige dialekt-standard-situationer i Europa – her eksemplificeret ved Danmark, Stuttgart-området i Tyskland og Vestnorge. Denne sammenligning beror på en kerne af reproduktion i udformningen af undersøgelserne, men det er vigtigt, at denne reproduktion ikke sker ukritisk. Resultaterne, der er blevet fremlagt og diskuteret her, er en vigtig del af at bevare en kritisk afstand og støtte en kritisk diskussion af et design, der i vid udstrækning reproduceres. Kun på den måde undgås det, at reproduktionen bliver reduceret til en simpel kopiering.

Valideringen af dialektal variation som det primære holdningsobjekt og målingen af underbevidste sprogholdninger er begge vitale for masketesten, som den benyttes i SLICE-undersøgelserne. De norske resultater viser tydeligt, at

statistiske test af flere baggrundsplysninger om deltagerne kan være et værdifuldt værktøj for valideringen, selv når resultaterne ikke er entydige. På samme tid viser resultaterne fra LANCHART og fra Stuttgart-projektet styrken af resultatbetingede mønstre. Målinger af underbevidste sprogholdninger er omdiskuteret, men sprogholdningsundersøgelserne i SLICE-netværket leverer et stærkt argument for, at de har deres plads i arbejdet med sprogholdninger. De norske og de tyske erfaringer med tidspres og deltagere, der, selvom de er blevet gjort opmærksomme på den dialektale variation, alligevel udtrykker underbevidst ytrede holdninger, viser, at der stadig er plads til at eksperimentere med og udvikle masketesten.

Litteratur

- Allensbach 1998: Bayrisch hören viele gern. Jeder dritte Deutsche spricht nur in Ausnahmefällen Hochdeutsch. *Allensbacher Berichte*, no. 22/ 1998. Institut für Demoskopie Allensbach, Allensbach am Bodensee.
- Anderson, Ragnhild Lie 2010: Medvitne og umedvitne haldningar til bergensk, austlandsk og strilemål hjå ungdomar i Åsane. *Dansk Talesprog* 10. 80–107.
- Anderson, Ragnhild Lie & Edit Bugge 2015: Dialect and other explanatory factors in subconscious verbal guise tests. *Acta Linguistica Hafniensia* 42(2). 244–267.
- Auer, Peter & Helmuth Spiekermann 2011: Demotisation of the standard variety or destandardisation? The changing status of German in late modernity (with special reference to south-western Germany). Tore Kristiansen & Niklas Coupland (red.) *Standard Languages and Language Standards in a Changing Europe*. Oslo: Novus. 161–176.
- Coupland, Niklas & Tore Kristiansen, 2011: SLICE: Critical perspectives on language (de)standardisation. Tore Kristiansen & Nikolas Coupland (red.) *Standard Languages and Language Standards in a Changing Europe*. Oslo: Novus. 11–35.
- Eichinger, Ludwig M., Anne-Kathrin Gärtig, Albrecht Plewnia, Janin Roessel, Astrid Rothe, Selma Rudert, Christiane Schoel, Dagmar Stahlberg & Gerhard Stickele 2009: *Aktuelle Spracheinstellungen in Deutschland*. Mannheim: Institut für Deutsche Sprache und Universität Mannheim.
- Garrett, Peter 2010: *Attitudes to Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Garrett, Peter, Angie Williams & Betsy Evans 2005: Accessing social meanings: values of keywords, values in keywords. *Acta Linguistica Hafniensia* 37. 37–54.
- Gregersen, Frans 2011: Language and ideology in Denmark. Tore Kristiansen & Nikolas Coupland (red.) *Standard Languages and Language Standards in a Changing Europe*. Oslo: Novus. 47–55.
- Grondelaers, Stefan & Tore Kristiansen 2013: On the need to access deep evaluations when searching for the motor of standard language change. Tore Kristiansen & Stefan Grondelaers (red.) *Language (De)standardisation in Late Modern*

- Europe: Experimental Studies*. Oslo: Novus. 9–52.
- Gärtig, Anne-Kathrin, Albrecht Plewnia, & Astrid Rothe 2010: *Wie Menschen in Deutschland über Sprache denken – Ergebnisse einer bundesweiten Repräsentativerhebung zu aktuellen Spracheinstellungen*, Mannheim: Institut für Deutsche Sprache.
- Jensen, Torben Juel, Tore Kristiansen & Marie Maegaard 2015: Sprogforandringer og sprogholdninger. Frans Gregersen & Tore Kristiansen (red.) *Hvad ved vi nu – om danske talesprog?* Københavns Universitet, Sprogforandringscentret.
- Kristiansen, Tore 2009: The macro-level social meanings of late-modern Danish accents. *Acta Linguistica Hafniensia* 41. 167–192.
- Kristiansen, Tore 2010: Investigating language in Space: Experimental techniques. Peter Auer & Jürgen Erich Schmidt (red.) *Language and Space – An International Handbook of Linguistic Variation, Volume 1: Theories and Methods*, Berlin/New York: Walter de Gruyter. 528–549.
- Kristiansen, Tore 2011: Attitudes, ideology and awareness. Ruth Wodak, Barbara Johnston & Paul Kerswill (red.) *The SAGE Handbook of Sociolinguistics*. London: Sage Publications. 265–279.
- Kristiansen, Tore & Nikolas Coupland 2011: *Standard Languages and Language Standards in a Changing Europe*. Oslo: Novus.
- Kristiansen, Tore & Stefan Grondelaers 2013, *Language (De)standardisation in Late Modern Europe: Experimental Studies*. Oslo: Novus.
- Krosnick, Jon A., Charles M., Judd & Bernd Wittenbrink 2005: The measurement of attitudes. Dolores Albarracín, Blair T. Johnson, Mark P. Zanna & G. Tarcan Kumkale (red.) *The Handbook of Attitudes*. New York/London: Psychology Press. 21–76.
- Mihm, Arend 2000: Die Rolle der Umgangssprachen seit der Mitte des 20. Jahrhunderts. Werner Besch, Anne Betten, Oskar Reichmann & Stefan Sonderegger (red.) *Sprachgeschichte: Ein Handbuch zur Geschichte der deutschen Sprache und ihrer Erforschung*. Berlin/New York: de Gruyter. 2107–2137.
- Pedersen, Inge Lise 2003: Traditional dialects of Danish and the de-dialectalization 1900–2000. *International Journal of the Sociology of Language* 159. 9–28.
- Preston, Dennis R. 2013: The influence of regard on language variation and change. *Journal of Pragmatics* 52. 93–104.
- Sandøy, Helge 2013: Driving forces in language change – in the Norwegian perspective. Tore Kristiansen & Stefan Grondelaers (red.) *Language (De)standardisation in Late Modern Europe: Experimental Studies*. Oslo: Novus. 125–151.
- Schmidt, Jürgen Erich 2005: Die deutsche Standardsprache: Eine Varietät drei Oralisierungsnormen. Ludwig M. Eichinger & Werner Kallmeyer (red.) *Standardvariation. Wieviel Variation verträgt die deutsche Sprache? Jahrbuch des Instituts für deutsche Sprache 2004*. Berlin/New York: de Gruyter. 278–305.
- Schmidt, Jürgen Erich 2009: Die modernen Regionalsprachen als Varietätenverbund. Peter Gilles, Joachim Scharloth & Evelyn Ziegler (red.) *Variatio delectat: Empirische Evidenzen und theoretische Passungen sprachlicher Variation*.

- Klaus J. Mattheier zum 60. Geburtstag. Variolingua Nonstandard–Standard–Substandard.* Frankfurt: Lang, 125–144.
- Schmidt, Jürgen Erich 2010: Language and space: The linguistic dynamics approach. Peter Auer & Jürgen Erich Schmidt (red.) *Language and space: theories and methods: an international handbook of linguistic variation.* Berlin/New York: de Gruyter, 201–225.
- Schwarz, Christian 2015: Phonologischer Dialektwandel in den alemannischen Basisdialekten Südwestdeutschlands im 20. Jahrhundert. *Zeitschrift für deutsche Dialektologie und Linguistik* (Beihefte). Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- Spiekermann, Helmuth 2008: *Sprache in Baden-Württemberg – Merkmale des regionalen Standards.* Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Svenstrup, Christoph Hare 2010: *Why does Vestjysk sound boorish and Københavnsk cool? – A language attitudes study among adolescents in the town of Holstebro in western Jutland* (speciale). *Copenhagen Studies in Bilingualism* 57. København: Københavns Universitet.
- Svenstrup, Christoph Hare 2013: Language attitudes in southwest Germany. Tore Kristiansen & Stefan Grondelaers (red.) *Language (De)standardisation in Late Modern Europe: Experimental Studies.* Oslo: Novus, 55–70.
- Svenstrup, Christoph Hare 2019: “...weil die Zukunft in Hochdeutsch liegt... (...because Hochdeutsch is the future...) – Language attitudes amongst adolescents from the Stuttgart area”. PhD-afhandling, Københavns Universitet. https://lanchart.hum.ku.dk/research/slice/publications-and-news-letters/publications/chs_phd_reading_copy.pdf. (Besøgt 19.05. 2020.)
- Thøgersen, Jacob, Niklas Coupland & Janus Mortensen 2016: *Style, Media and Language Ideologies.* Oslo: Novus

Christoph Hare Svenstrup
 Ph.d.
 christophhare@gmail.com